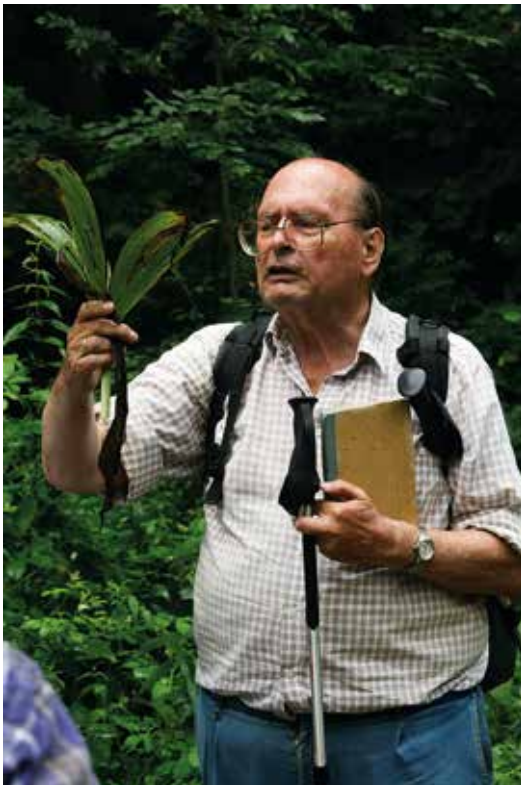

**Ao. Univ-Prof. i. R. Dr. phil. HARALD NIKLFELD
1940–2023**

Radomír Němec¹ & Luise Schratt-Ehrendorfer²

¹ Jihomoravské muzeum ve Znojmě, Přemyslovců 129/8, CZ-669 02 Znojmo;
botanika@muzeumznojmo.cz

² Universität Wien, Rennweg 14, A-1030 Wien; luise.ehrendorfer@univie.ac.at

Dne 22. března 2023 zemřel ve své rodné Vídni významný botanik a univerzitní pedagog Harald Niklfeld. Jeho pracovištěm byla Vídeňská univerzita, katedra botaniky a výzkumu biodiverzity (Department für Botanik und Biodiversitätsforschung). Hlavním životním dílem Haralda Niklfelda pak byla práce na floristickém mapování Rakouska. V průběhu této práce navázal pracovní a přátelské kontakty s kolegy ze sousedních zemí a zejména s několika generacemi českých a slovenských kolegů za železnou oponou. Byl také čestným členem České botanické společnosti. Jeho poslední intenzivní spolupráce na výzkumu české flóry byla korunována knihou Rozšíření cévnatých rostlin národních parků Podyjí a Thayatal / Verbreitung der Gefäßpflanzen in den Nationalparks Podyjí und Thayatal (NĚMEC 2021), kde se podílel nejen na překladu do němčiny, ale přinesl i mnoho postřehů, které vedly ke zkvalitnění obou textů jak formálně,

tak i obsahově. Údolí Dyje totiž znal a navíc se učil česky, vždyť jeho rodina měla kořeny v Čechách i na Moravě. Pro své vídeňské kolegy překládal českojazyčnou literaturu.

Harald Niklfeld se narodil 9. 9. 1940 jako syn praktického lékaře Wilhelma a Cäcilie Niklfeldových. Jako jedináček vyrůstal v péči matky a od útlého mládí měl spíše intelektuální zájmy. Při rodinných prázdninových pobytech v Alpách se zrodila jeho vášeň pro horskou turistiku. V dospívání intenzivně studoval botaniku, geografii, geologii a učil se cizí jazyky, mimo jiné i zmíněnou češtinu.

Po absolvování gymnázia studoval Harald Niklfeld od roku 1958 botaniku a geografii na Vídeňské univerzitě, kde také obhájil disertační práci o teplomilné vegetaci Dolnorakouska (NIKLFIELD 1964). Vedoucím práce byl profesor Wendelberger. V letech 1963–1966 pracoval na Hochschule für Bodenkultur (nynější BOKU). V roce 1967 přijal nabídku profesora Friedricha Ehrendorfera (1927–2023) nastoupit na Univerzitu ve Štýrském Hradci, kde převzal vedení floristického mapování střední Evropy, které mělo mimořádně stimulující vliv na floristický výzkum v celém Rakousku. V březnu 1971 odešel Harald Niklfeld společně s Friedrichem Ehrendorferem (1927–2023) na Vídeňskou univerzitu, kde se až do svého odchodu do důchodu v roce 2005 věnoval výzkumu, výuce, administrativě a v neposlední řadě floristickému mapování, které vždy zůstávalo těžištěm jeho aktivit.

Krátce po svém nástupu na univerzitu dokončil mapu přirozené vegetace Podunají (NIKLFIELD 1974) a habilitační práci klasifikující vegetaci severovýchodních Alp (NIKLFIELD 1979). V pozdějších letech stál v čele nebo hrál klíčovou roli v mnoha projektech zpracovávajících data o rozšíření rostlin, postupně stále pracoval na floristickém mapování Rakouska. Posledním velkým dílem byl v roce 2022 vydaný Červený seznam Rakouska (SCHRATT-EHRENDORFER et al. 2022). Jako akademický pedagog se Harald Niklfeld ve svých přednáškách zaměřoval především na flóru a vegetaci střední Evropy a středomořského regionu. Největší ohlas a vliv měly mezi studenty jeho exkurze tzv. „Kartierungsexkursionen“, při kterých budoucí botanici poznávali nejen jméno rostliny, ale i to, jak vypadá například ve vegetativním stavu. Harald Niklfeld vedl řadu diplomových a disertačních prací a někteří z jeho studentů dále rozvíjí jeho odkaz v oboru fyto geografie.

Pracovní mapy pro nedokončený Atlas flóry Rakouska jsou provizorním zdrojem dat rozšíření rostlin Rakouska a představují nejrozsáhlejší vědecký odkaz Haralda Niklfelda. Data doplněná o literární excerpce budou zpřístupněna online na konci roku 2025.

Harald Niklfeld nám chybí jako laskavý a vstřícný přítel a kolega, stejně jako všestranný vědec, který se ve svých přednáškách, na exkurzích i v příspěvcích do diskuzí snažil vyváženě propojovat různé obory.

Ao. Univ-Prof. i. R. Dr. phil. HARALD NIKLFELD 1940–2023

Am 22. März 2023 ist Harald Niklfeld in seiner Heimatstadt Wien gestorben, wo er bis zuletzt, auch noch nach seiner Pensionierung, am Department für Botanik und Biodiversitätsforschung der Universität Wien wissenschaftlich vor allem auf dem Gebiet der Arealkunde tätig war. Sein Hauptlebenswerk waren die Arbeiten an der Floristischen Kartierung Österreichs. Im Rahmen dieser Tätigkeit knüpfte er sehr gute und freundschaftliche Kontakte zu der Kollegenschaft der Nachbarländer, über den damaligen Eisernen Vorhang hinweg insbesondere auch zu mehreren Generationen tschechischer und slowakischer Kolleginnen und Kollegen. Harald Niklfeld fasste die Ernennung zum Ehrenmitglied der Tschechischen Botanischen Gesellschaft (Česká botanická společnost) als Zeichen besonderer Verbundenheit auf und freute sich sehr über diese Ehrenmitgliedschaft. Seine letzte intensivere Zusammenarbeit zur tschechischen Flora galt dem Werk Rozšíření cévnatých rostlin národních parků Podyjí a Thayatal /Verbreitung der Gefäßpflanzen in den Nationalparks Podyjí und Thayatal (NĚMEC 2021), wo er vor allem Unterstützung bei der Übersetzung ins Deutsche leistete. Da er das Thayatal gut kannte, brachte er aber auch viele Anmerkungen ein, die nicht nur zur formalen sondern auch zur inhaltlichen Verbesserung der beiden Texte beitrugen. Er hat viele Sprachen gelernt, darunter auch Tschechisch. Seine Familie hatte übrigens Wurzeln in Böhmen und Mähren. Immer wieder hat er den Wiener Kolleginnen und Kollegen tschechischsprachige Literatur übersetzt.

Harald Niklfeld wurde am 9. 9.1940 als Sohn von Cäcilia und Wilhelm Niklfeld, einem praktischen Arzt, geboren. Als Einzelkind wuchs er umsorgt von seiner Mutter in einer behüteten Atmosphäre auf. Auf den Urlauben mit den Eltern entwickelte er eine Leidenschaft für die Alpen und das Bergwandern. Schon sehr früh hatte er intellektuelle Interessen, bereits im Teenageralter beschäftigte er sich im Selbststudium intensiv vor allem mit Botanik, Geographie, Geologie und dem Erlernen von Fremdsprachen, so auch dem Tschechischen.

Nach dem Besuch eines humanistischen Gymnasiums studierte Harald Niklfeld ab 1958 an der Universität Wien Botanik in Verbindung mit Geographie. 1964 schloss er das Studium mit einer Dissertation zur xerothermen Vegetation im Osten Österreichs (NIKLFELD 1964) unter der Betreuung von Professor Wendelberger ab.

Von 1963 bis Ende 1966 arbeitete Harald Niklfeld an der damaligen Hochschule für Bodenkultur. 1967 folgte er einem Angebot von Professor Friedrich Ehrendorfer (1927–2023) an die Universität Graz, wo er als Hauptaufgabe die Leitung der Floristischen Kartierung Mitteleuropas übernahm, die äußerst stimulierend auf die floristische Erforschung Österreichs wirkte. Im März 1971 übersiedelte Harald Niklfeld mit Friedrich Ehrendorfer an die Universität Wien, wo er bis zu seiner Pensionierung im Jahr 2005 vielfältige Aufgaben in Forschung, Lehre und Administration erfüllte, die Floristische Kartierung blieb aber immer im Fokus seiner Tätigkeiten.

1974 erschien die „Natürliche Vegetation der Donauländer“ (NIKLFELD 1974), 1979 die Habilitationsschrift „Vegetationstypen und Arealtypen in der montanen Trockenflora in den nordöstlichen Alpen“ (NIKLFELD 1979), um zwei seiner frühe-

ren Arbeiten zu nennen. In späteren Jahren war er federführend oder maßgeblich an zahlreichen Projekten beteiligt, die auf den Verbreitungsdaten der Floristischen Kartierung Österreichs beruhten, zuletzt 2022 an der „Roten Liste der Farn- und Blütenpflanzen Österreichs“ (SCHRATT-EHRENDORFER et al. 2022).

Als akademischer Lehrer widmete sich Harald Niklfeld in seinen Vorlesungen vor allem Flora und Vegetation Mitteleuropas und des Mediterrangebiets. Von den verschiedenen Exkursionslehrveranstaltungen hatten die sogenannten „Kartierungsexkursionen“ den größten Einfluss auf die Artenkenntnis der Studierenden, sollte doch jede Pflanze, möglichst auch im vegetativen Zustand, erkannt werden. Harald Niklfeld betreute zahlreiche Diplomarbeiten und Dissertationen, einige seiner Schülerinnen und Schüler führen heute die Arealkunde mit Methoden der Phylogeographie weiter.

Mit den „Arbeitskarten zum Atlas der Flora Österreichs“ liegt ein provisorischer Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen Österreichs vor. Erweitert durch Daten aus der floristischen Literatur sollen die Daten im Sinne Harald Niklfelds Ende 2025 online verfügbar gemacht werden, sie sind sein umfangreichstes wissenschaftliches Vermächtnis.

Wir vermissen Harald Niklfeld als liebenswürdigen, stets hilfsbereiten Freund und Kollegen sowie als vielseitigen Wissenschaftler, der in Vorlesungen und bei Exkursionen sowie in Diskussionsbeiträgen stets verschiedene Disziplinen ausgewogen zu verknüpfen verstand.

LITERATURA / LITERATUR

- NĚMEC R. (ed.) (2021): Rozšíření cévnatých rostlin národních parků Podyjí a Thayatal / Verbreitung der Gefäßpflanzen in den Nationalparks Podyjí und Thayatal. – Správa Národního parku Podyjí, Znojmo.
- NIKL FELD H. (1964): Zur xerothermen Vegetation im Osten Niederösterreichs. – Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien, 103–104: 152–181.
- NIKL FELD H. (1974): Natürliche Vegetation/Natural Vegetation/Végétation Naturelle/Estestvennaja rastitel'nost 1: 2 000 000. – In: Atlas der Donauländer: Karte 171 + Textblatt. Wien, Österreichische Ost- und Südosteuropa-Institut.
- NIKL FELD H. (1979): Vegetationsmuster und Arealtypen der montanen Trockenflora in den nordöstlichen Alpen. – Stapfia, 4: 1–229.
- SCHRATT-EHRENDORFER L., NIKL FELD H., SCHRÖCK Ch. & STÖHR O. (eds.) (2022): Rote Liste der Farn- und Blütenpflanzen Österreichs. – Stapfia, 114: 1–357.